

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ПРАВОЗНАВСТВА

УДК 340.12

doi: <https://doi.org/10.33270/01191702.83>

Гвоздік О. І. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3146-2120>

Судово-процесуальне доказування в логічному вимірі

*Метою статті є систематизоване застосування методологічного інструментарію класичної та сучасної логіки до аналізу проблематики, пов'язаної з критеріями обґрунтованості судових рішень і достатності доказової бази для їхнього прийняття. У такий спосіб можна продемонструвати, що відкриваються широкі можливості стосовно об'єктивізації згаданих критеріїв. **Методологія.** Пошук шляхів оптимізації процесуального доказування здійснено на підставі методу структурно-логічного аналізу юридичної аргументації. Метод компаративного аналізу використано для вивчення співвідношення процедур судового доказування та логічного обґрунтування, а також у процесі зіставлення альтернативних теоретико-доказових доктрин. За допомогою методу логічного моделювання узагальнено й систематизовано критерії доказовості судово-процесуальної аргументації. **Наукова новизна.** У статті акцентовано на тому, що за умов строгого логічного доведення висновки має бути пов'язаний з базовими аргументами, виключно об'єктивними закономірностями логічного впливання, тоді як вирішальним критерієм достатності доказової бази для прийняття судового рішення є внутрішнє переконання суб'єктів судочинства (що, звичайно ж, розширює простір для «суддівського волюнтаризму»). Запропоновано методологічну модель, що ґрунтується на ідеї максимально можливого узгодження критеріальних вимірів юридичної та логічної доказовості. Ця модель містить систематизований інструментарій оцінювання наданої судові доказової бази на предмет її прийнятності з позицій принципу логічної несуперечливості, а також достатності для прийняття однозначного й обґрунтованого рішення у справі. **Висновки.** Застосування логічних принципів обґрунтування до оцінювання доказів і процедурних аспектів здійснення судової аргументації є дієвим засобом протидії суб'єктивізму під час формування та прийняття процесуальних рішень, а отже, здатне сприяти підвищенню ступеня об'єктивності та справедливості судочинства.*

Ключові слова: юридична аргументація; судове доказування; логічне доведення; логічні критерії доказовості аргументації; логічна прийнятність доказової бази; критерії достатності доказів; об'єктивізація доказових процедур.

Вступ

Судовий процес належить до тих сфер діяльності, де зіткнення різноспрямованих суб'єктивних інтересів набуває особливої гостроти, оскільки результати вирішення таких конфліктів у суді набувають законної сили. Водночас, звичайно ж, першочергово значущими стають питання стосовно шляхів і засобів гарантування доказовості позицій кожної зі сторін, об'єктивності аргументаційної бази та доказових процедур, достатності підстав для прийняття чи відхилення певного рішення тощо. Кожна сторона такого процесу виявляє відповідну зацікавленість у тій чи іншій «схильності» суду, керуючись у своїх міркуваннях не так об'єктивною логікою речей і подій, як власними суб'єктивними мотивами.

Однак справедливий вердикт завжди передбачає його «безсторонність», незалежність від упередженого емоційного, ідеологічного, психологічного чи іншого налаштування учасників його прийняття. Тож для вироблення й обґрунтування справедливого рішення доцільно апелювати до такого потужного засобу об'єктивізації аналітико-оцінкових процедур, як логіка. Усі принципи, закони та правила останньої набувають статусу її методологічних засад лише тоді, коли

буде обґрунтованим їх універсальний характер (тобто дієвість за будь-яких умов їхнього застосування). Тому, безвідносно до суб'єктивної налаштованості тієї чи іншої сторони, у разі цілковитої відповідності її аргументацій логічним підґрунтям побудови міркування її позиція відзначатиметься об'єктивністю та переконливістю.

Інакше кажучи, інструментарій сучасної логіки дає змогу сформулювати чітко визначені критерії доказовості, що ґрунтуються на загальних правилах логічного впливання (правилах, які дають змогу на підставі виявлення навіть логіко-структурної форми побудови міркування робити однозначні висновки щодо обґрунтованості його результатів у будь-якому з конкретних випадків здійснення доказових процедур).

Використання логічних засобів під час побудови доказування у ході судового процесу є одним з основних чинників його оптимізації – забезпечення досяжності цільових орієнтирів цього процесу більш простими, економічними і, водночас, дієвими та надійними шляхами.

Попри відзначену доцільність узгодження процедур судового доказування з логічними підставами побудови аргументації, сучасні наукові дослідження в цих двох площинах

відзначаються «переважним паралелізмом», зумовленим суттєвим дистанціюванням доказового процесу у правозастосовній діяльності й операційною технікою доведення в точних науках. Водночас можна знайти чимало цікавих робіт, присвячених логіці юридичної аргументації (слід зазначити праці таких авторів, як Л. Александер (Alexander, 2008), Р. Алексі (Alexy, 2009), І. Герасимова (Gerasimova, 2007), Є. Лісанюк (Lisaniuk, 2008), М. Савенко (Savenko, 2012), Л. Сумарокова (Sumarokova, 2015), Д. Уолтон (Walton, 2002), Е. Фетеріс (Feteris, 2011), О. Щербина (Shcherbina, 2013), О. Юркевич (Yurkevich, 2012) та ін.). Однак навіть у згаданих дослідженнях здебільшого простежують доволі жорстке розмежування логічних та юридичних вимірів доказовості.

Мета і завдання дослідження

З огляду на окреслені обставини, головною метою статті є вироблення систематизованої методологічної моделі оцінювання судово-процесуального доказування, спрямованої на об'єктивізацію останнього засобами сучасної логіки. Для її досягнення передбачено здійснення багатовимірного порівняльного аналізу змісту й процедур судового доказування та логічного доведення, оскільки дослідження в такому напрямі відкривають широкі можливості стосовно окреслення чітких критеріїв доказовості процесуальної аргументації.

Виклад основного матеріалу

Хоча поняття «доведення» та «доказування» здаються синонімічними (в обох випадках йдеться про процедури, що мають на меті аргументацію певного висновку), між ними існує суттєва змістовна відмінність. Тому є потреба у їх чіткому термінологічному розрізненні. Тож згадані процедури охоплюють два різні поняття.

Якщо термін «доведення» розуміють як строго логічну операцію, що передбачає обґрунтування істинності деякої тези (гіпотези, теореми, концепції тощо) шляхом демонстрації того, що вона є наслідком наявних аргументів (підстав, істинність яких є або фактично очевидною, або доведеною раніше), то зміст терміну «доказування» загалом передбачає *переконання* учасників дискурсу в доцільності прийняття того чи іншого висновку. Зокрема, під час здійснення доказових процедур у судочинстві «суть юридичної аргументації полягає в наведенні переконливих правових аргументів, доказів щодо правильності вирішення спірного питання запропонованим шляхом, розуміння змісту певної норми, поширення її дії на конкретні відносини та розв'язання на її підставі конкретної життєвої ситуації» (Savenko, 2012, p.11). У цьому

разі йдеться не лише про *об'єктивні* підстави для остаточного рішення, а й передусім про можливість *суб'єктивного* схвалення сторін до нього. Наприклад, у процесі судового доказування враховують не так фактичні обставини справи, як низку емоційно-вольових чинників, здатних впливати на рішення суду. У країнах, де переважає англо-американська система здійснення судочинства, нині дедалі виразнішим є відхід від традиційних пошуків критеріальних мірил справедливості судових рішень (через соціокультурну неоднозначність таких критеріїв, яка значно посилюється в контексті сучасного мультиетнічного суспільства). Натомість, стратегії доказування вибудовуються здебільшого з огляду на те, як імовірніше за все голосуватимуть члени суду в конкретній ситуації. Водночас враховують гендерні, расові, вікові, психологічні й інші чинники (Miles, 2008; Dagan, 2018).

Якщо у разі здійснення операції доведення передбачено виключно об'єктивне – незалежне від вольової схильності чи бажання суб'єкта – обґрунтування цільової тези, то під час судово-процесуального доказування апелюють також до тих мотивів, які зумовлюють згадану суб'єктивну схильність суду. Оскільки слово «доказати» етимологічно пов'язане з процедурою риторичного переконання учасників прийняття рішення.

По-перше, не завжди оптимальність рішення визначає більшість голосів, які віддали на користь його прийняття. Очевидно, наприклад, що більшістю голосів не можна було б виправдати яких-небудь «поправок» до законів природи, непереборних обставин тощо.

По-друге, навряд підлягає сумніву те, що найпереконливішою стратегією аргументації є демонстрування її безвідносності до будь-яких суб'єктивно-вольових мотивів. Скажімо, якщо теорему Піфагора можна довести, посилаючись виключно на формально-алгебраїчні закономірності (тобто такі, істинність яких не залежить від значень наявних змінних величин, суб'єктивних ставлень до них), то таке доведення не викликає жодних сумнівів щодо його прийнятності. Тож ніхто не подавав би «апеляцію» стосовно його обґрунтованості. Отже, сила та переконливість судового доказування суттєво залежить від міри його базування на об'єктивно-логічних принципах і закономірностях.

Наступна відмінність між логічним доведенням і судово-процесуальним доказуванням полягає в тому, що метою останнього не завжди є встановлення істини. Здебільшого судовий процес спрямований на вирішення спорів між сторонами, що конфліктують; водночас, рішення суду передбачає не так виявлення «істинної картини» конфлікту (об'єктивних умов, причин і механізмів його виникнення та розгортання), як прийняття рішення на користь однієї зі сторін. І хоча таке

рішення має бути обґрунтованим, його аргументацію зазвичай побудовано за принципом змагальності, згідно з яким справу можуть виграти не тільки шляхом надання достатніх та невідворотних доказів, а й через порівняно слабку позицію опонента. Оскільки процедура судового доказування, зазвичай, «на відміну від монологічного доведення, є діалогічною. Обґрунтування передбачає тут наявність критичних кроків щодо розмірковування про сутність обговорюваного предмета. Критичне мислення в актах обґрунтування не обов'язково доходить до рівня строгого доведення. Для обґрунтування іноді достатньо посилання на положення справ у реальності, традицію, особистий приклад тощо» (Shcherbyna, 2013, p. 109).

Стосовно порівняльної характеристики судово-процесуального доказування та логічного доведення слід зазначити, що здійснення першого відчутно регламентоване як чинним процесуальним законодавством, так і, звичайно, його підґрунтям – формальною теорією доказування. Сутність цієї теорії полягає у строгій визначеності законом як тих підстав, на базі яких слід здійснювати доказування, так і процедури обґрунтування й ухвалення на цих підставах судового рішення. З позиції згаданої теорії, кожен доказ повинен мати відповідну наперед визначену формальну силу, згідно з якою його використовують у судочинстві.

Такий підхід, як і формальна теорія доказів, тривалий час є предметом гострих дискусій серед правознавців. З одного боку, як стверджують прибічники цієї теорії, лише за умови чіткого визначення в законі критеріїв доказовості кожного факту й сукупності фактів, що можуть вважати достатніми підставами для визнання наявності складу правопорушення, уможливується нейтралізація необ'єктивного ставлення суддів до справи. На їхню думку, наділення суддів повноваженнями оцінювати докази перетворює суд із процесу, що ґрунтується на законі, на акт винесення рішення за свавілля окремої людини, оскільки суддя має право прийняти й відхилити будь-які докази і може винести рішення на підставі власної думки, а не закону.

З іншого боку, опоненти цієї теорії акцентують на низці її вад і наводять відповідні аргументи проти визнання формальної сили доказів. Зокрема, до аргументів можна віднести такі зауваження:

1) вагомість того чи іншого факту може виявитися досить відмінною для прийняття рішень у різних справах. Тож закон, встановлюючи фіксовану значущість доказів, у певних обставинах так чи інакше не відповідатиме реальності;

2) визначена формальна сила певних фактів змушує суддю виносити рішення на підставі наявності доказів, визначених законом, навіть у

тих випадках, коли в нього є обґрунтовані сумніви щодо правильності такого вироку;

3) факти, які не можуть бути трактовані як передбачені законом дійсні докази, відкидають попри те, що в конкретних обставинах вони можуть виявитися доволі суттєвими для прийняття судового рішення;

4) суддю провокують на формальний підхід до справи: замість дослідження всіх обставин система законодавства спонукає його до суто механічного добору прописаних у законі підстав;

5) положення закону, які визначають доказовість певних фактів, для досягнення своєї ґрунтовності, що є необхідним для їхнього використання, неодмінно набувають великого обсягу, що значно ускладнює таке використання та збільшує можливість розбіжностей, суперечностей між різними правилами та розширює спектр довільності їх тлумачень;

6) формальна сила доказів не захищає від свавілля судді, оскільки до його повноважень належить визнання (невизнання) тих чи інших фактів такими, що належать до прописаних у законі визначень дійсних доказів.

Стає зрозуміло, чому в багатьох сучасних цивілізованих державах не визнають формальну силу доказів під час здійснення судочинства. Зокрема, ця обставина передбачена ч. 2 ст. 94 КПК України («жоден доказ не має наперед встановленої сили»).

На противагу доказуванню в суді, де аргументація може бути зведеною до мотивування суб'єктів прийняття судового рішення до певного вердикту, логічне доведення передбачає демонстрування необхідності такого, а не іншого рішення. Тобто, логічним критерієм достатності підстав для певного висновку є однозначність того, що воно впливає з таких підстав (коли жодна альтернативна версія висновку не буде прийнятною на таких підставах). Це здійснюється або шляхом логічної редукції обґрунтовуваної тези до істинних аргументів (оскільки за закономірними правилами логічно, що з таких аргументів неможливо отримати хибний висновок, не порушивши згаданих правил), або шляхом «зведення до абсурду» (до взаємовиключних логічних наслідків) припущення антитези, продемонструвавши неприйнятність останньої (а, отже, неможливість визнання хибності положення, яке доводять).

На відміну від строгих наукових аргументацій, під час доказування в суді рідко бувають такі випадки, де рішень обґрунтовують у формі стовідсоткового доведення. Оскільки за очевидних ознак складу діяння, коли, здавалося б, існує можливість безпосереднього логічного узгодження конкретних параметрів розглядуваної ситуації з деякою загальною правовою нормою, майже завжди можна виявити такі специфічні риси

досліджуваної справи, які спонукають суд до так званої «індивідуалізації» свого підходу до вироблення рішення й прийняття остаточного вердикту. Суд має враховувати численні поправки до загальнонормативної лінії оцінювання доказів і формулювання висновків по справі. Це, звичайно, сприяє підвищенню ступеня неоднозначності останньої та дискусійності будь-яких потенційних категоричних рішень.

Якщо логічне доведення відзначається своєю універсальністю (безвідносністю процедур до сфери їх застосування), то судово-процесуальне доказування характеризується предметною специфікацією. Скажімо, «специфіка доказування у кримінальному процесі зумовлена передусім об'єктом, завданнями й засобами пізнання, колом його суб'єктів, процесуальними строками та процесуальною формою» (Мушеєнко, 1999, р. 271).

Відповідно до чинного законодавства, доказування в межах своїх повноважень здійснює особа, що провадить дізнання, – слідчий, прокурор і суд. Право участі в доказуванні мають обвинувачуваний, захисник, підозрюваний, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач і їхні представники. До участі у збиранні та перевірці доказів залучають експертів, фахівців, понятьх та інших осіб, що у встановленому законом порядку виконують певні процесуальні обов'язки.

Збирання, перевірку, оцінювання доказів на досудових стадіях шляхом проведення слідчих та інших дій здійснюють дізнавач, слідчий, прокурор. Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням (ч. 2 ст. 36 КПК України). Слідчий – службова особа, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (ч. 17 ст. 36 КПК України).

Згідно з ч. 1 ст. 91 КПК України, у кримінальному провадженні підлягають доказуванню такі обставини: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинувачуваного у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотиви та мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Відповідно до ч. 2 цієї статті, «доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження».

Обов'язок доказування обставин за ч. 1 ст. 92 КПК України, за винятком випадків, передбачених ч. 2 цієї статті, покладено на слідчого, прокурора та, в установлених Кодексом випадках, – на потерпілого. За ч. 2 ст. 92 КПК України обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладено на сторону, що їх подає.

За ч. 1 ст. 94 КПК України «слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення». Тобто, з одного боку, закон вимагає «прив'язки» процесуальної аргументації до об'єктивної доказової бази, а з іншого – залишає досить широкий простір для суб'єктивізму під час досудового слідства та розгляду справ у суді. Оскільки вирішальним чинником виявляється власне «внутрішнє переконання» провідних суб'єктів процесуальної діяльності.

Стосовно розв'язання цієї проблеми, як було зазначено, доцільним є апелювати до логічних критеріїв доказовості аргументації як до вимірів об'єктивності прийняття судових рішень. Згідно з логічним принципом достатності, якщо наявні аргументи (істинність і сумісність яких перевірено) є достатніми для обґрунтування чи спростування певної тези, то на їхній підставі або тезу, або антитезу (проте не обидві) можна буде обґрунтовано відхилити. Підставою для такого відхилення буде (згідно з логічним принципом несуперечливості) отримання на основі припущення одного з них (тези чи антитези) взаємовиключних логічних наслідків.

В іншому разі (коли ні тезу, ні антитезу відхилити таким чином неможливо) слід стверджувати, що система аргументів не є повною (достатньою) для вирішення питання щодо обґрунтованого прийняття чи спростування тези. Оскільки, якщо ні припущення істинності тези, ні припущення її хибності не є суперечливими (отже, не може бути обґрунтовано відхиленими як неприйнятні), то за таких умов ця теза може виявитися як істинною, так і хибною.

Отже, вести мову про обґрунтованість висновків щодо істинності чи хибності певної тези можна лише за умови несуперечливості та достатності підстав, на базі яких здійснюють

аргументацію. Оскільки в разі несуперечливості аргументів на їхній підставі не можна буде обґрунтувати, водночас, і тезу, і антитезу, а за умови їх достатності вони обидва не зможуть бути відхилені як недостатньо необґрунтовані (тут у ролі тези та антитези можна розглядати обвинувальний і виправдний вирок, рішення на користь позивача та рішення на користь відповідача, задоволення та відхилення позову тощо). Тож за таких умов уможлиблюється логічно однозначний висновок щодо доведеності лише одного з них і спростованості іншого. Згадана однозначність зумовлює логічну доказовість аргументації, оскільки за її відсутності (коли на підставі наявних аргументів можна отримати не один, а декілька варіантів відповіді на питання) не можна бути впевненим в істинності конкретно взятого з них. І, навпаки, якщо наявні аргументи є достатніми підставами для відхилення всіх потенційних контрверсій рішення (уособлюваних припущенням антитези), крім того, яке передбачене тезою, що є предметом обґрунтування, то висновок щодо істинності тези стає однозначним (безальтернативним) – безсумнівним (через те, що джерелом сумнівів у подібних випадках була б прийнятність на основі наявних підстав також інших варіантів рішення).

Усі дедуктивно-логічні правила задають критерії визначення того, чи достатньо наявних підстав, на яких ґрунтується міркування, для певних однозначних висновків. Тож шляхи оптимізації методології судового доказування слід шукати в контексті проблематики «зближення» засобів сучасної логіки з теорією та практикою юридичної аргументації.

Наукова новизна

Зазначений аналітичний підхід дає змогу побудувати методологічну модель оцінювання судово-процесуального доказування з позиції чітко структурованої системи критеріїв, що ґрунтуються на принципах логічної несуперечливості та достатності. Застосування такої моделі (в узагальненому вигляді її окреслено у висновках) сприятиме оптимізації процедур вироблення й обґрунтування судових рішень.

Висновки

Оцінювання логічної доказовості судово-процесуальної аргументації може бути здійснено за такими методологічними критеріями:

1) якщо на підставі наявної доказової бази з припущення істинності передбачуваного висновку суду неможливо отримати взаємовиключних логічних наслідків, а з припущення його хибності такі наслідки можливі, то доказова база є достатньою для обґрунтування такого висновку;

2) якщо припущення про істинність такого висновку передбачає суперечливі наслідки на підставі наявної доказової бази, а припущення про його хибність не зводиться до взаємовиключних наслідків, то цей висновок, навпаки, можна вважати хибним та обґрунтовано відхилити як спростований. Тобто, про достатність доказової бази для певних обґрунтованих рішень стосовно потенційного судового висновку можна вести мову, якщо одне і тільки одне із взаємовиключних припущень про цей висновок (його істинність або його хибність) призводить хід міркування до суперечності (зводиться до абсурду);

3) якщо не зводиться до абсурду ні припущення про істинність передбачуваного вердикту, ні припущення про його хибність, то це є логічним індикатором недостатності наявної доказової бази для вирішення питання про обґрунтованість прийняття чи відхилення на її підставі такого вердикту;

4) коли і гіпотетичне твердження, і гіпотетичне заперечення аналізованого проекту судового рішення передбачають отримання взаємовиключних дедуктивних висновків на підставі наявної доказової бази, то це засвідчує наявність у її контексті логічно несумісних даних, що дає змогу відхилити таку доказову базу як потенційну підставу процесуальної аргументації.

Отже, залучення методологічного інструментарію класичної та сучасної логіки до аналізу проблематики, пов'язаної з критеріями обґрунтованості процесуальних рішень і достатності доказової бази для їхнього прийняття, надає доволі широкі можливості щодо об'єктивізації таких критеріїв і протидії суб'єктивізму під час вирішення судових справ.

REFERENCES

- Aleksi, R. (2008). Iuridicheskaiia argumentatsiia kak ratsionalnyi discours [Juridical argumentation as a rational discourse]. *Rossiyskiy ieznegodnik teorii prava, Russian annual of theory of law*, 1, 446-456 [in Russian].
- Alexander, L. (2008). *Demystifying Legal Reasoning*. N.Y.: Cambridge Univ. Press.
- Dagan, H. (2018). The New Legal Realism and The Realist View of Law. *Law & Social Inquiry*, 43(2), 528-553. doi: <https://doi.org/10.1111/lsi.12319>.
- Dagan, H. (2018). The Real Legacy of American Legal Realism. *Oxford Journal of Legal Studies*, 38, 123-146. doi: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3103299>.
- Feteris, E. (2011). The Study of Legal Argumentation in Argumentation Theory and Legal Theory: Approaches and Developments. *Cogency*, 3(3), 11-32.

- Gerasimova, I.A. (2007). *Vvedenie v teoriyu i praktiku argumentatsii [The introduction to the theory and practice of argumentation]*. Moscow: Univ. kn.; Logos [in Russian].
- Lisaniuk, E.N. (2008). Obosnovanie v prave s točki zreniia logiki [Justification in law from the logical point of view]. *Missiia intellektuala v sovremennom obshchestve, A mission of intellectual person in modern society*. SPb.: SPbGU [in Russian].
- McCann, M. (2016). *Preface to The New Legal Realism*, Vol. I and II. Cambridge University Press. doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139683432.001>.
- Mikhalkin, N.V. (2004). *Logika argumentatsii v sudebnoy praktike [Logic of argumentation in judicial practice]*. SPb.: Piter [in Russian].
- Miles, T.J., & Sunstein, C.R. (2008). The New Legal Realism. *University of Chicago Law Review*, 75(2), 831-851.
- Mykheienko, M.M. (1999). Dokazuvannia u kryminalnomu protsesi [Proving in criminal process]. *Yurydychna entsyklopediia, Juridical encyclopaedia*. (Vols. 2). Kyiv: Ukr. entsyklopediia im. M.P. Bazhana [in Ukrainian].
- Myroshnychenko, T.M. (2019). Realizatsiia zasady povahy do liudskoi hidnosti u khodi kryminalnogo protsesualnogo dokazuvannia [Implementation of the principle of respect for human dignity in the course of criminal procedural evidence]. *Problemy zakonnosti, Problems of legality*, 146, 216-225. doi: 10.21564/2414-990x.146.172503 [in Ukrainian].
- Rabinovych, P.M., & Dudash, T.I. (2016). Pravova arhumentatsiia: termino-poniattieviy instrumentarii doslidzhennia [Legal argumentation: terminological tools of research]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy, Bulletin of the National academy of legal sciences*, 2, 8-20 [in Ukrainian].
- Savenko, M.D. (2012). Yurydychna arhumentatsiia v konstytutsiinomu sudovomu protsesi: metodolohichnyi aspekt [Juridical argumentation in constitutional judicial process: methodological aspect]. *Naukovi zapysky NaUKMA, Scientific notes of NaUKMA*, 129, 11-15 [in Ukrainian].
- Shaptala, N. (2019). Vnutrishnie perekonannia pid chas otsinky dokaziv u konstytutsiinomu sudovomu protsesi [Inner conviction during the evaluation of evidence in constitutional judicial process]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific herald of the National academy of internal affairs*, 1, 22-28. doi: <https://doi.org/10.33270/01191101.22> [in Ukrainian].
- Shcherbyna, O.Yu. (2013). *Lohika ta yurydychna arhumentatsiia [Logic and juridical argumentation]*. Kyiv: Kyiv. un-t [in Ukrainian].
- Siomina, V.A. (2016). Nalezhnist, dopustymist, dostovirnist ta dostatnist dokaziv v administratyvnomu sudochynstvi [Properness, admission, authenticity and sufficiency of evidence in administrative law-making]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu, Scientific herald of Kherson state university*, 2(4), 48-50 [in Ukrainian].
- Sumarokova, L.N. (2015). *Juridicheskaiia logika: kommunikativnaia kontseptsiiia [Juridical logic: communicative conception]*. Odessa: Feniks [in Russian].
- Tiaglo, A.V. (2019). O standartakh dokazatelstva [About the standards of evidence]. *Forum Prava, Forum of Law*, 1, 88-94. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3568265> [in Russian].
- Walton, D. (2002). *Legal argumentations and evidence*. The Pennsylvania State Univ. Press.
- Yurkevych, O.M., Tytov, V.D., & Kutsepai, S.V. (et al.). (2012). *Yurydychna arhumentatsiia: lohichni doslidzhennia [Juridical argumentation: logical investigations]*. Kharkiv: Ivanchenko I.S. [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Алекси П. Юридическая аргументация как рациональный дискурс. *Российский ежегодник теории права*. 2008. № 1. С. 446–456.
- Alexander L. Demystifying Legal Reasoning. N. Y. : Cambridge Univ. Press, 2008. 253 p.
- Dagan H. The New Legal Realism and The Realist View of Law. *Law & Social Inquiry*. 2018. Vol. 43. Issue 02. P. 528–553. doi: <https://doi.org/10.1111/lsi.12319>.
- Dagan H. The Real Legacy of American Legal Realism. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2018. Vol. 38. P. 123–146. doi: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3103299>.
- Feteris E. The Study of Legal Argumentation in Argumentation Theory and Legal Theory: Approaches and Developments. *Cogency*. 2011. Vol. 3. No. 3. P. 11–32.
- Герасимова И. А. Введение в теорию и практику аргументации : учеб. пособие. М. : Унив. кн. ; Логос, 2007. 312 с.
- Лисанюк Е. Н. Обоснование в праве с точки зрения логики. *Миссия интеллектуала в современном обществе : сб. ст.* СПб. : СПбГУ, 2008. С. 486–500.
- McCann M. Preface to The New Legal Realism. Vol. I and II. Cambridge University Press, 2016. doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139683432.001>.
- Михалкин Н. В. Логика аргументации в судебной практике : учебник. СПб. : Питер, 2004. 336 с.
- Miles T. J., Sunstein C. R. The New Legal Realism. *University of Chicago Law Review*. 2008. Vol. 75. No. 2. P. 831–851.
- Михеєнко М. М. Доказування у кримінальному процесі. *Юридична енциклопедія*. Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1999. Т. 2. С. 271–272.
- Мирошніченко Т. М. Реалізація засади поваги до людської гідності у ході кримінального процесуального доказування. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 216–225. doi: 10.21564/2414-990x.146.172503.
- Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правова аргументація: терміно-поняттєвий інструментарій дослідження. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 8–20.
- Савенко М. Д. Юридична аргументація в конституційному судовому процесі: методологічний аспект. *Наукові записки НаУКМА*. 2012. Т. 129. С. 11–15.

- Шаптала Н. Внутрішнє переконання під час оцінки доказів у конституційному судовому процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (110). С. 22–28. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/1028>. doi: <https://doi.org/10.33270/01191101.22>.
- Щербина О. Ю. Логіка та юридична аргументація : монографія. Київ : Київ. ун-т, 2013. 303 с.
- Сьоміна В. А. Належність, допустимість, достовірність та достатність доказів в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 4. Т. 2. С. 48–50. (Серія «Юридичні науки»).
- Сумарокова Л. Н. Юридическая логика: коммуникативная концепция : монография. Одесса : Феникс, 2015. 206 с.
- Тягло А. В. О стандартах доказательства. *Форум права*. 2018. № 1. С. 88–94. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.123900>.
- Walton D. Legal argumentations and evidence. The Pennsylvania State Univ. Press, 2002. 374 p.
- Юридична аргументація: логічні дослідження : монографія / [О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін.]. Харків : Іванченко І. С., 2012. 210 с.

Стаття надійшла до редколегії 28.02.2019

Hvozdik O. – Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Philosophy of Law and Legal Logic of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3146-2120>

The Judicial Proving in the Logical Measuring

*The primary purpose of the article is an attempt of the systematized application of methodological tools of classic and modern logic to the analysis of the range of problems, related to the criteria of validity of judicial decisions and sufficiency of evidential base for their acceptance. Thus, it's assumed to demonstrate that such methodological approach opens wide enough possibilities in the plan of objectivization of the mentioned criteria. **Methodology.** The search of ways of optimization of the judicial proving is carried out on the basis of method of structural logical analysis of juridical argumentation. The method of comparative analysis was used during the study of correlation of procedures of the judicial proving and logical proof, and also during the comparison of alternative proving theory doctrines. By means of method of logical modeling the criteria of provability of judicial argumentation are generalized and systematized. **Scientific novelty.** In the article attention applies on that in strict logical proof a conclusion must be related to the base arguments exceptionally according to the objective laws of logical deduction, while the main criterion of evidential base sufficiency for the acceptance of court decision is an inner conviction of the rule-making subjects (that, certainly, extends space for «judicial voluntarism»). In this connection, there's offered the methodological model that is based on the idea of maximally possible concordance of the criterion measuring of legal and logical provability. This model contains the systematized tools of evaluation the given to the court evidential base in the aspect of its acceptability from the point of view of logical consistency and sufficiency for the acceptance of unambiguous and reasonable decision in the examined judicial case. **Conclusions.** The application of logical principles of proving to the evaluation of evidential base and procedural aspects of judicial argumentation is an effective mean of counteraction to subjectivism in making and acceptance of judicial decisions, and, thus, can be enable to increase the degree of objectivity and justice of rule-making.*

Keywords: juridical argumentation; judicial proving; logical proof; logical criteria of argumentation provability; logical acceptance of evidential base; evidential sufficiency criteria; objectivization of proving procedures.